

УДК 342.56

Анна Мисишин,*аспірант кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ ЮРИСДИКЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу джерел правового регулювання визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів. Зокрема, здійснено теоретичний аналіз національного законодавства України та міжнародних договорів у сфері визнання та виконання таких рішень.

Ключові слова: визнання рішень іноземних юрисдикційних органів, виконання рішень іноземних комерційних арбітражів, виконання рішень іноземних судів, підстави для відмови у визнанні та виконанні рішень.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції України у європейську та світову спільноту, після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом актуальним залишається питання гармонізації українського законодавства з правом ЄС. У цьому контексті вагомим значення має аналіз джерел правового регулювання визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів в Україні.

Сьогодні значна кількість спорів розглядається в юрисдикційних органах іноземних держав. Цим зумовлена необхідність удосконалення правового механізму визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів в Україні.

Актуальність дослідження проблем визнання і виконання рішень іноземних юрисдикційних органів пов'язане також із внесенням змін до Цивільного процесуального кодексу України у 2017 році, зокрема, які стосуються регулювання питань визнання і виконання рішень іноземних судів та арбітражів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів досліджувалися в працях таких вчених: Л. Ануфрієвої, М. Бірюкової, Ю. Білоусова, М. Брагіна, Н. Горонкова, О. Євтушенка, О. Київця, В. Кисіля, В. Коссака, Л. Лунца, Р. Ляшенко, М. Мальського, М. Михайлів, В. Нагнибіди, Ю. Притики, М. Селіванова, Л. Фединяк, С. Фурси, Г. Цірата та інших.

Мета статті – проаналізувати джерела правового регулювання визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів.

Джерелами правового регулювання відносин у сфері визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів є національне законодавство та міжнародні договори.

Правове регулювання визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні здійснюється, зокрема, такими нормативно-правовими актами, як: Законом України від 23.06.2005 «Про міжнародне приватне право», Законом України від 02.06.2016 «Про виконавче провадження», Законом України від 22.05.2003 «Про міжнародний комерційний арбітраж», Цивільним процесуальним кодексом України.

Так, статтею 81 Закону України «Про міжнародне приватне право» передбачено, що в Україні можуть бути визнані та виконані рішення іноземних судів у справах, що виникають із цивільних, трудових, сімейних та господарських правовідносин, вироки іноземних судів у кримінальних провадженнях у частині, що стосується відшкодування шкоди та заподіяних збитків, а також рішення іноземних арбітражів та інших органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних і господарських справ, що набрали законної сили [1].

Відповідно до статті 3 Закону України «Про виконавче провадження» рішення іноземних судів підлягають примусовому виконанню. У статті 78 даного Закону зазначено, що рішення іноземних судів (судів іноземної держави, інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних чи господарських справ, іноземних чи міжнародних арбітражів) визнаються та виконуються в Україні відповідно до міжнародних договорів Укра-

їни, цього та інших законів України, якщо визнання та виконання таких рішень передбачено міжнародними договорами України або за принципом взаємності [2].

Стаття 35 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» передбачає, що арбітражне рішення, незалежно від того, у якій країні воно було винесено, визнається обов'язковим і, коли подається до компетентного суду письмове клопотання, виконується з урахуванням положень цієї статті та статті 36, яка передбачає підстави відмови у визнанні або виконанні арбітражного рішення. Стаття містить лише загальне правило визнання та виконання арбітражного рішення на території України і не встановлює їх чіткого порядку. Раніше цю процедуру регулював Закон України «Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів» [3].

Норми щодо визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів містяться в розділі IX Цивільного процесуального кодексу України «Визнання та виконання рішень іноземних судів, міжнародних комерційних арбітражів в Україні, надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів».

Статтею 462 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що рішення іноземного суду (суду іноземної держави; інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних справ) визнаються та виконуються в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності [4].

Таке рішення іноземного суду може бути пред'явлено до примусового виконання в Україні протягом трьох років з дня набрання ним законної сили, за винятком рішення про стягнення періодичних платежів, яке може бути пред'явлено до примусового виконання протягом усього строку проведення стягнення з погашенням заборгованості за останні три роки.

Велике значення для регулювання питання визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів мають міжнародні договори, учасником яких є Україна. Аналізуючи порядок визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів через призму положень міжнародних договорів, можна виокремити такі міжнародні договори: Нью-Йоркська конвенція про визнання та приведення до виконання іноземних арбітражних рішень, 10 червня 1958 р., Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж, 21 квітня 1961р., Конвенція

про вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами (Вашингтонська конвенція). Варто зазначити, що Нью-Йоркська конвенція 1958 р. встановлює загальний порядок визнання та приведення до виконання іноземних арбітражних рішень. У ній підкреслюється, що кожна країна-учасниця визнає арбітражні рішення як обов'язкові та приводить їх до виконання відповідно до процесуальних норм тієї території, де вимагається визнання та приведення цих рішень до виконання [5].

Так, Нью-Йоркською конвенцією визначено, що вона застосовується щодо визнання й виконання арбітражних рішень, постановлених на території іншої держави, ніж держава, де запитуються їх визнання й виконання, за спорами, сторонами в яких можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Конвенція застосовується також щодо арбітражних рішень, які не вважаються внутрішніми рішеннями у тій державі, де запитуються їх визнання й виконання. У ст. 1 йдеться про арбітражні рішення, постановлені як арбітрами, призначеними в кожній конкретній справі, так і постійними арбітражними органами, до яких сторони звернулись відповідно до їх письмової угоди про зобов'язання передавати в арбітраж усі або які-небудь спори, що виникли або можуть виникати між ними у зв'язку з будь-якими конкретними договірними чи іншими правовідносинами, об'єкт яких може бути предметом арбітражного розгляду.

Питання визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів регулюється двосторонніми договорами за участю України. Зокрема, Листом Міністерства юстиції України від 29.11.2012 № 11891-0-4-12/12.2 передбачено перелік міжнародних договорів про правову допомогу з цивільних та комерційних справ [6]. Натепер таких договорів укладено більше двадцяти.

Для прикладу, у Розділі II Договору між Україною та Естонською Республікою «Про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах» від 22.11.1995 регулюються питання визнання та виконання рішень.

Так, стаття 42 Договору встановлює порядок виконання, яке регулюється законодавством Договірної Сторони, на території якої повинно бути здійснено виконання. Стосовно судових витрат, пов'язаних з виконанням, застосовується законодавство Договірної Сторони, на території якої рішення повинно бути приведення до виконання [7].

Відповідно до ст. 43 Договору, однією із причин відмови у визнанні судового рішення або у дозволі виконання є порушення особою

клопотання, або якщо відповідач у справі не брав участі у процесі внаслідок того, що йому або його уповноваженому не був своєчасно та належним чином вручений виклик до суду [7].

Особливістю Угоди між Україною та Грецькою Республікою про правову допомогу в цивільних справах від 02.07.2002 є норма ст. 20, яка передбачає, що при визнанні та виконанні рішень арбітражних судів як на території України, так і на території Грецької республіки застосовується Нью-Йоркська конвенція про визнання та приведення до виконання іноземних арбітражних рішень від 10 червня 1958 р. [8, ст. 20].

Особливу увагу варто приділити Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 04.02.1994 року. Відповідно до ст. 50 цього договору рішення суду України підлягають визнанню та виконанню в Польщі, якщо: воно набрало законної сили і підлягає виконанню; суд України мав компетенцію розглядати справу згідно з міжнародним договором або законодавством Польщі; сторона не була позбавлена можливості захисту своїх прав, а у разі обмеженої процесуальної здатності – належного представництва; сторона, яка не взяла участі в розгляді справи, отримала виклик у судові засідання своєчасно і належним чином; справа між тими самими сторонами не була вже вирішена з винесенням рішення судом Польщі і якщо між тими самими сторонами не була раніше порушена справа в суді Польщі; рішення органу третьої держави між тими самими сторонами і в тій самій справі не було вже визнане або виконане на території Польщі; при винесенні рішення застосовано законодавство відповідно з цим Договором, а у разі відсутності такого врегулювання у Договорі – на підставі законодавства Польщі [9].

На підставі аналізу національного законодавства та міжнародних договорів з питань визнання і виконання рішень іноземних судів та арбітражів вважаємо за доцільне запропонувати класифікацію джерел правового регулювання визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів. За територією, на яку поширюється дія джерел правового регулювання питань визнання і виконання рішень іноземних юрисдикційних органів, їх можна поділити на: національні та міжнародні. За видом юрисдикційних органів джерела правового регулювання можна поділити на: 1) ті, які застосовуються до питань правового регулювання визнання і виконання іноземних судових рішень; 2) ті, які застосовують до питань правового регулювання визнання і виконання арбітражних рішень.

Неабиякий вплив на питання визнання і виконання рішень іноземних юрисдикційних органів має і судова практика. Так, аналізуючи судову практику, варто звернути увагу на Постанову Пленуму Верховного Суду України від 24.12.1999 № 12 «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України», Постанову Пленуму Вищого Спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 № 13 «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя».

Варто зазначити, що 11 грудня 2015 року на засіданні пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ було обговорено та взято до відома інформацію про узагальнення судової практики розгляду справ про оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу та про визнання та виконання рішень міжнародних та іноземних арбітражів. Зокрема, в Інформаційному листі «Про практику розгляду судами справ про оспорювання рішень Міжнародного комерційного арбітражного суду України при Торгово-промисловій палаті України та про визнання та виконання рішень міжнародних та іноземних арбітражів» визначено порядок звернення сторін у відповідні органи щодо виконання арбітражного рішення та зазначено перелік необхідних документів для подання в такі органи [10].

Чинна редакція Закону України «Про виконавче провадження» містить вичерпний перелік документів, на підставі яких органи державної виконавчої служби уповноважені відкривати виконавче провадження та здійснювати примусове виконання. Будь-які рішення чи постанови арбітражних судів до цього переліку не входять.

У зв'язку з необхідністю забезпечення однакового вирішення питань визнання і виконання рішень іноземних судів та комерційного арбітражу і неухильного додержання положень нормативних актів, які його регулюють та положення яких роз'яснює судам процедуру вирішення даного питання, 24 грудня 1999 року було прийнято Постанову Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» [11].

Аналізуючи дане питання, варто звернути увагу на практику іноземних держав. Для прикладу, основними джерелами, які

регулюють питання визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів Швеції, вважається Нью-Йоркська конвенція, Закон про Арбітраж (Arbitration Act) та Регламент Арбітражного Інституту Стокгольмської Торгової палати. Так, положення Нью-Йоркської конвенції про визнання та приведення до виконання іноземних арбітражних рішень були включені у ст. 54 Закону про Арбітраж, в якій зазначено, що іноземне арбітражне рішення не підлягає визнанню та виконанню, якщо сторона, проти якої винесено таке рішення, доведе порушення арбітражного процесу, недійсність арбітражної угоди чи вкаже на інші підстави, які слугуватимуть відмовою у визнанні та виконанні таких рішень [12, с. 107].

Серед національних джерел права Республіки Польща щодо визнання та виконання рішень іноземних судів слід виокремити Цивільний процесуальний кодекс. Варто зазначити, що положення ст. 5 Нью-Йоркської конвенції щодо причин відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення були включені у статті 1212-1217 Цивільного процесуального кодексу Польщі [13].

Висновки.

Аналіз джерел правового регулювання питань визнання і виконання рішень іноземних юрисдикційних органів в Україні свідчить про наявність особливостей, пов'язаних із суб'єктом складом даних правовідносин. Зокрема, особливості процедури визнання і виконання рішень залежить від виду іноземного юрисдикційного органу, наявності відповідних національних актів та міжнародних договорів за участю України. Для упорядкування механізму визнання та виконання рішень іноземних судів необхідно розширити перелік двосторонніх договорів про правові відносини та правову допомогу з іншими країнами, оскільки основним принципом у цій сфері є засада взаємності. Джерела правового регулювання можна диференціювати за такими видами: 1) національне законодавство; 2) міжнародні договори: а) двосторонні договори; б) багатосторонні договори.

За територією, на яку поширюється дія джерел правового регулювання питань визнання і виконання рішень іноземних юрисдикційних органів, їх можна поділити на національні та міжнародні. За видом юрисдикційних органів джерела правового регулювання можна поділити на: 1) ті, які застосовуються до питань правового регулювання визнання і виконання іноземних судових рішень; 2) ті, які застосовують до питань правового регулювання визнання і виконання арбітражних рішень.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 23.06.2005 № 2709 «Про міжнародне приватне право». Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422.
2. Закон України від 02.06.2016 № 1404 «Про виконавче провадження». Відомості Верховної Ради України. 2016. № 30. Ст. 542.
3. Закон України від 22.05.2003 № 852. «Про міжнародний комерційний арбітраж». Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 198.
4. Цивільний процесуальний кодекс України 18 березня 2004 року № 1618-IV (в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-42. Ст. 492.
5. Конвенція про визнання та приведення до виконання іноземних арбітражних рішень / Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_070.
6. Лист Міністерства Юстиції України від 29.11.2012 № 11891-0-4-12/12.2.
7. Договір між Україною та Естонською Республікою «Про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах» № 450/95-ВР від 22.11.1995. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/233_659.
8. Угода між Україною та Грецькою Республікою про правову допомогу в цивільних справах № 244-IV від 22.11.2002. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/300_013.
9. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах № 3941-XII від 04.02.1994. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_174.
10. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» № 12 від 24.12.1999. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-99>.
11. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» № 12 від 24.12.1999. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-99>.
12. Mannheimer Swartling's "Concise Guide to Arbitration in Sweden. - Stockholm, 2014. P. 261.
13. Polish Procedural Code, Part V. URL: <https://www.sakig.pl/uploads/upfiles/pdf/kpc-ang.pdf>.

Статья посвящена анализу источников правового регулирования признания и исполнения решений иностранных юрисдикционных органов. В частности, осуществлен теоретический анализ национального законодательства Украины и международных договоров в сфере признания и исполнения таких решений.

Ключевые слова: признание решений иностранных юрисдикционных органов, исполнение решений иностранных коммерческих арбитражей, исполнение решений иностранных судов, основания для отказа в признании и исполнении решений.

The article is devoted analysis of sources of legal regulation of the recognition and enforcement of foreign judgments. In particular, the theoretical analysis of the national legislation of Ukraine and international treaties on the recognition and enforcement of foreign judgments.

Key words: recognition of foreign judgment, enforcement of awards of international commercial arbitration, enforcement of foreign courts decisions, grounds for the refusal in recognition and enforcement of such decisions.

